

XII

Kaznena politika i stopa kriminaliteta

Tokom ovog istraživanja često smo se sretali sa stavom da je kaznena politika neka vrsta brane kojom se može regulisati tok kriminaliteta. Uz uvođenje novih načina i modaliteta kažnjavanja često ide, naročito u novije vreme, argument da je porast kriminaliteta posledica preterane blagosti i, obratno, da se strožim kažnjavanjem može oboriti stopa kriminaliteta. Ali, nema ozbiljnijih pokušaja da se ovaj odnos potvrdi preciznim istraživanjima. Diskusije se obično ograničavaju na opšte primedbe o vezi između društvenih i političkih nemira, slabljenja državne vlasti i učestalosti kriminaliteta. Nema sumnje da narušeni društveni poredak dovodi do porasta kriminaliteta, a da politička i društvena stabilnost vode njegovom opadanju. Ali, kriminologija se ne bavi efikasnošću pojedinih metoda za borbu protiv društvenih i političkih protivnika uopšte. Ona se bavi normalnim policijskim i pravosudnim organima u državama u kojima većina stanovnika poštuje zakone.

S obzirom na ovo, ima smisla izučavati statistički materijal da bi se utvrdilo da li i u kojoj meri kaznena politika deluje na stopu kriminaliteta. Ograničićemo se na podatke iz Engleske, Francuske, Nemačke i Italije. Pri tom nas zanima samo eventualno preventivno dejstvo kazne na potencijalne kriminalce, a ne njeno delovanje na osuđene prestupnike. Tabela 27 sadrži uporedne podatke o kriminalitetu i izrečenim kaznama u Engleskoj za godine 1911. i 1928.

Pre nego što pređemo na analizu ovih brojki, moramo navesti razloge zbog kojih smo ih odabrali. Zvanična engleska statistika za 1928. kao polaznu tačku za ovaj problem uzima broj krivičnih dela poznatih policiji, a ne broj pokrenutih krivičnih postupaka. Uprkos blagoj kaznenoj politici, rezultati pokazuju mnoga smanjenja, ali i nekoliko povećanja pojedinih krivičnih dela. Sledstveno ovome, ured-

nik izveštaja nije izveo nikakve nedvosmislene zaključke o odnosu između blage kaznene politike i stopa kriminaliteta, iako pokazuje sklonost da odrekne postojanje bilo kakve veze između njih.¹ Nedavno se je Sellin argumentovano zalagao za korišćenje policijskih podataka kao polazne tačke za razmatranje ovog problema.² Mi smo se opredelili za sudske podatke, iz nekoliko razloga. Još 1928, u izdanju engleske statistike je skrenuta pažnja na neke činioce koji mogu da doprinesu povećanju broja krivičnih dela poznatih policiji, iako u stvarnosti nije došlo do porasta kriminaliteta. Među takve činioce spadaju: povećana efikasnost policije; „veća spremnost policijskih organa da kao 'krivična dela' registruju događaje koji su im poznati ili prijavljeni i koji možda predstavljaju krivična dela“, ali se to nikada ne dokaže; povećanu spremnost žrtava da prijavljuju određena krivična dela (naročito seksualne delikte); sve veća popularnost osiguranja.³ Međutim, najvažniji razlog za nekorišćenje policijskih statistika je u tome što policijske statistike vrlo retko odvojeno prikazuju broj slučajeva u kojima ne dolazi do pokretanja krivičnog postupka za krivična dela koja su poznata policiji. S obzirom da je broj slučajeva u kojima ne dolazi do pokretanja krivičnog postupka mnogo veći od broja pokrenutih krivičnih postupaka, i s obzirom da su razlozi zbog kojih ne dolazi do pokretanja postupka veoma raznovrsni, policijski podaci (odnosno, u kontinentalnim zemljama, podaci o prijavama podnetim javnom tužiocu) mogli bi da se koriste kao polazna tačka samo kada bi bili ispunjeni uslovi koje postavlja Sellin (tj. da pod „krivičnim delima poznatim policiji podrazumevamo, naravno, onaj ostatak prijave krivičnih dela za koje se, posle istražnog postupka, pokaže da su osnovane“).⁴ Pregled policijskih statistika i podataka o krivičnim prijavama pokazuje da taj uslov, bar u Evropi, nije ispunjen. Na primer, engleske krivične statistike za 1934. daju brojku od 227.285 krivičnih dela poznatih policiji, dok je broj lica protiv kojih je pokrenut krivični postupak samo 72.206.⁵ Italijanski podaci su još upečatljiviji, pošto se odnose uglavnom na izvršioce, a ne na krivična dela. Godine 1933, u registrima tužilaštva bilo je evidentirano 3.012 na svakih 100.000 stanovnika (od toga 514 samo za krađu), dok je odgovarajući broj lica izvedenih na sud bio 1.793 (od čega 120 za krađu).⁶ Samo francuske statistike (i to samo do 1931. godine) daju podrobnije podatke o razlozima za nepokretanje postupka, tako da se može pratiti razlika između prijave koje nadležni organi odbacuju kao očigledno lažne ili kao nedokazljive, s jedne strane, i prijave koje su osnovane, ali protiv izvršilaca, iz raznih razloga, nije pokrenut krivični postupak, s druge strane.

Tabela 27.
Stopa kriminaliteta i ishod postupka u Engleskoj^a

delo	god.	od 100 pokrenutih postupaka				od 100 osuđenih			od 100 osuđenih na kaznu zatvora						
		do 14 dana	preko 14 dana do 1 mes.	preko 1 do 2 mes.	preko 2 do 3 mes.	preko 3 do 6 mes.	preko 6 meseci	novčana kazna	telesna kazna	vaspitni dom	ukupno kazni zatvora	ukupno osuđeno	oslobadajuća presuda	obustava postupka	promena stope ^b 1911—28 (%)
obična i silna krada	1911	-3,8	12,0	33,0	55,0	56,0	3,5	6,0	33,0	0,1	5,0	19,9	20,0	36,0	19,0
	1928		10,0	47,0	43,0	36,0	2,0	0,5	58,0	-	26,0	25,3	16,2	25,2	7,3
džepna krada	1911	-63,8	22,0	27,0	51,0	80,0	4,0	5,0	11,0	-	9,6	37,4	21,7	23,3	8,0
	1928		21,0	30,0	49,0	76,0	2,0	1,0	21,0	-	43,0	33,0	11,0	12,0	1,0
krada od strane posluge	1911	-29,4	6,0	46,0	48,0	64,0	3,5	0,3	32,0	-	12,0	22,5	25,5	32,0	8,0
	1928		4,0	60,0	36,0	50,0	2,0	-	47,0	-	32,0	31,5	19,5	15,0	2,0

pronevera	1911	-31,2	10,0	38,0	52,0	74,0	3,0	1,0	21,0	0,2	5,4	22,6	33,9	32,3	5,6
	1928		8,0	54,0	38,0	70,0	2,0	-	24,0	-	24,0	33,0	25,0	16,0	2,0
prevara	1911	+0,7	15,0	24,0	61,0	72,0	2,0	0,5	24,0	0,2	9,7	30,5	21,0	28,2	10,4
	1928		11,0	27,0	62,0	71,0	0,3	-	24,0	-	37,0	27,0	15,0	17,5	3,5
primanje kradene robe	1911	+9,5	22,5	19,5	58,0	43,0	0,3	1,0	55,0	0,5	8,0	26,0	22,0	37,0	6,5
	1928		19,5	30,5	50,0	33,9	0,3	0,1	64,7	-	34,0	29,0	15,0	19,0	3,0
blud sa žen- skim licem ispod 16 god.	1911	+41,9	16,1	10,2	73,7	80,0	2,0	3,5	14,5	0,3	37,5	29,3	19,6	12,0	1,3
	1928		17,0	27,0	56,0	69,0	3,0	4,0	23,0	-	46,0	30,0	12,5	11,0	0,5
ukupno dela koja se gone po optužn.	1911	-9,5	12,0	32,0	56,0	57,0	3,5	6,0	32,0	0,1	6,5	22,0	21,0	34,4	16,0
	1928		10,5	46,0	43,5	42,0	2,5	0,5	52,0	-	30,5	27,0	16,5	21,0	5,0

izvor: izračunato prema *Criminal Statistics, England and Wales, 1911 i 1928.*

^a Cifre u koloni „osudeni“ ne dostižu zbir od 100 procenata, s obzirom da su obuhvaćeni samo učestaliji ishodi postupka. Izostavljene su kategorije: zadržan u policijskoj stanici, pušten s opomenom, i „drugi ishod“, s obzirom da nisu od statističkog značaja. Prilikom izračunavanja stope kriminaliteta obuhvaćeni su postupci za sva dela koja se gone po optužnici, pred svim sudovima (prvog, drugog i trećeg stepena). Međutim, za sve druge brojeve uzeti su u obzir samo postupci pred sudovima prvog stepena, zato što tako podrobne statistike ne postoje za sudove drugog i trećeg stepena. Podaci iz ovih sudova ni u kom slučaju ne bi promenili opštu sliku, s obzirom da se pred njima vodi veoma mali broj postupaka.

^b Prilagodeno rastu stanovništva.

Kada proučimo tabelu, zapažamo pad broja osuda za krađu i prevaru i povećanje broja obustavljenih postupaka. Kod ovih kategorija krivičnih dela, primetno je opadanje broja zatvorskih kazni, ali i tendencija da se umesto kazni ispod dva meseca izriču nešto duže kazne. Primenjena novčanih kazni je u izrazitom porastu. Ukratko, blaža kaznena politika — izuzimajući porast broja srednjoročnih zatvorskih kazni — ide ruku pod ruku sa osetnim smanjenjem stope kriminaliteta. Kod krivičnog dela prevare, trend je drukčiji. Javlja se nagli prelaz od kratkoročnih na srednjoročne zatvorske kazne, i to bez povećanja broja novčanih kazni ili obustavljenih postupaka. Stroža kaznena politika kao da nema uticaja na stopu kriminaliteta, koja stagnira. Najzad, kod seksualnog delikta i primanja kradene robe tendenciju ka blažem kažnjavanju prati izrazit rast stope kriminaliteta. Zbirni brojevi za sva krivična dela koja se gone po optužnici pokazuju isti trend koji je uočljiv kod krivičnih dela protiv imovine. Pad stope kriminaliteta za 9,5 procenata ide naporedo sa jednim blažim kaznenim programom, izuzimajući prelaz od kratkoročnih na srednjoročne zatvorske kazne. Poređenje ovih podataka vodi zaključku da blaga politika nema negativnog uticaja na kriminalitet. Naprotiv, dosledna politika smanjenja broja zatvorskih kazni na račun uslovnih osuda, češćeg izricanja novčanih kazni i uvođenja srednjoročnih (umesto kratkoročnih) zatvorskih kazni poklapa se s primetnim opadanjem opšte stope kriminaliteta.

Kada tabelu 28 proučimo s obzirom na pojedina krivična dela, zapažamo sledeće:

Krađa — Stopa kriminaliteta blago opada od 1900. do 1910, dok kaznena politika ostaje uglavnom neizmenjena ili, tačnije, uključuje jedno neznatno povećanje broja strožih kazni i uslovnih osuda. Do 1922. godine dolazi do znatnog porasta kriminaliteta, uprkos istovremenom porastu strožih zatvorskih kazni i prelasku sa lakših zatvorskih na novčane kazne. Period od 1922. do 1932. karakteriše opadanje broja krađa naporedo s uvođenjem blaže kaznene politike, što se može ilustrovati prelaskom sa dužih na kraće zatvorske kazne i smanjenjem kratkoročnih zatvorskih u korist novčanih kazni i uslovnih osuda.

Prevara — Broj ovih krivičnih dela je u stalnom porastu, ali kaznena politika varira. Posle velikog skoka u primeni novčanih kazni između 1900. i 1910, ta sankcija se 1922. vraća na prvobitni nivo. Kazne zatvora do jedne godine su u porastu između 1910. i 1922, a u narednom periodu se smanjuju, dok se dugoročne zatvorske kazne, posle pada u 1922, vraćaju na nivo iz 1910. Broj uslovnih osuda stalno raste, naročito u periodu posle 1922. godine.

Pronevera — Do 1922. godine, stopa za ovo krivično delo raste, iako u tom periodu dolazi do prelaska sa uslovnih osuda, novčanih kazni i kratkoročnih zatvorskih kazni na kazne zatvora srednjeg i dužeg trajanja. U periodu između 1922. i 1932. godine kaznena politika se menja, ali stopa i dalje raste.

Napad na službeno lice — Kroz čitav posmatrani period povećava se primena uslovnih osuda i novčanih kazni, a stopa za ovo delo opada.

Skitničenje — Do 1922, stopa za ovo krivično delo opada, ali se 1932. vraća na nivo iz 1900. godine. Kroz čitav posmatrani period, blago se povećava broj uslovnih osuda a opada broj kazni zatvora ispod šest dana. Broj dužih kazni lišenja slobode i novčanih kazni je uvek zanemarljiv. Između 1922. i 1932. izražen je prelaz sa zatvorskih kazni od tri meseca do jedne godine na kazne ispod tri meseca.

Remećenje javnog reda — Između 1900. i 1910. stopa kriminaliteta osetno pada, povećava se primena uslovnih osuda, a umesto dužih zatvorskih i novčanih kazni javljaju se srednjoročne zatvorske kazne. U periodu od 1910. do 1922. stopa kriminaliteta blago raste a kaznena politika se pooštava. Podaci za 1932. godinu pokazuju da stopa i dalje raste, ali kaznena politika ponovo postaje blaža.

Dela protiv polnog morala — U periodu od 1900. do 1910., primetni su: pad stope za ova dela, povećanje broja uslovnih osuda i prelazak sa dugih na srednje kazne zatvora. Period od 1910. do 1922. pokazuje veoma malo povećanje stope i strožu kaznenu politiku. Stopa se povećava sve do 1932., ali kaznena politika se ponovo ublažava.

Da zaključimo: ni francuski podaci ne daju osnova za pretpostavku da politika kažnjavanja utiče na kriminalitet. Za neka krivična dela, čiji broj opada ili stagnira, očigledan je trend ublažavanja kazni, i to posebno ređeg izricanja dugoročnih kazni lišenja slobode i prelaska sa kratkoročnih zatvorskih kazni na uslovne osude i novčane kazne. Učinjen je i pokušaj da se porast prevara i pronevera zaustavi izricanjem strožih kazni, ali taj pokušaj nije sproveden dosledno niti temeljno. Statistički podaci ne dozvoljavaju zaključak da je ovaj pokušaj — ako se uopšte može govoriti o pokušaju, s obzirom na nepostojanje jedinstvene kaznene politike — bio krunisan uspehom. Skorašnja, vrlo temeljna Rablova studija je ubedljivo dokazala da je nemačka kaznena politika bila bez uticaja na stope kriminaliteta, kako pre tako i posle rata.⁷ Tabela 17, preuzeta od Rabla, sadrži podatke za krađu, koja je u društvenom pogledu najzanimljivije krivično delo. Ti podaci navode na isti onaj zaključak na koji smo ukazali u slučaju

Francuske i Engleske. Od početka veka do izbijanja rata, stopa krađa opada, a u kaznenoj politici se sa dužih prelazi na kraće kazne lišenja slobode. Posleratna inflacija dovodi do naglog porasta krađa, a pokušava se da se kriza zaustavi opipljivim pooštavanjem kazni tokom 1920. i 1921. godine. Međutim, stopa kriminaliteta nastavlja da raste u periodu 1922—24, iako se kazne dalje ne pooštavaju. Period stabilizacije doneo je opadanje broja krađa na nivo ispod predratnog, a kaznena politika pokazuje izrazitu sklonost ka ublažavanju. Kriza iz 1932. godine je dovela do novog talasa kriminaliteta, kao i do nešto povećane strogosti kazni. Zaključak je nedvosmislen. Još jednom se pokazuje da stopa kriminaliteta ne podleže delovanju kaznene politike nego da je tesno vezana za ekonomska zbivanja.

Tabela 28.

Stopa kriminaliteta i ishod postupka u Francuskoj^a

delo	god.	KAZNA ZATVORA (%)						
		dela na 10.000 stan.	uslovna osuda	novč. kazna (kao % svih)	preko 1 god.	3 m. do 1 god.	ispod 3 mes.	ispod 6 dana
krađa	1900	10,24	23,2	8,92	4,54		80,01*	
	1910	9,62	24,0	7,40	4,79	21,19	52,56	4,01
	1922	13,74	25,4	14,64	5,36	29,72	40,75	2,03
	1932	11,94	28,0	13,97	3,63	23,01	50,21	1,61
prevara	1900	0,71	13,9	6,04	10,50		82,23*	
	1910	0,76	15,9	18,51	13,34	26,48	38,08	1,66
	1922	0,82	13,7	7,0	9,11	41,09	39,15	1,34
	1932	1,01	21,2	7,36	13,09	35,23	42,21	0,73
pronevera	1900	1,03	21,2	8,96	3,75		85,94*	
	1910	1,47	21,7	10,75	4,93	32,34	46,45	2,04
	1922	1,47	19,8	6,28	6,69	36,03	47,68	0,78
	1932	1,81	24,5	13,59	7,39	32,16	43,26	1,20
napad na službeno lice	1900	3,30	19,5	33,05	0,5		66,38*	
	1910	3,52	21,2	37,42	0,27	2,47	50,39	9,09
	1922	2,26	25,7	41,88	0,22	5,18	42,34	9,74
	1932	1,59	28,7	47,69	0,03	1,69	44,58	5,47

skitničenje	1900	2,86	4,8	0,26	0,10		98,07*	
	1910	2,76	4,8	0,88	0,08	6,25	78,49	8,40
	1922	8,50	28,8	56,79	0,88	8,32	29,88	3,14
	1932	8,70	31,8	66,86	0,71	4,18	24,78	2,36
remećenje javnog reda	1900	0,70	22,9	15,64	3,39		78,72*	
	1910	0,55	25,9	13,20	2,06	20,18	54,47	3,85
	1922	0,57	19,0	10,59	2,87	25,64	53,02	3,69
	1932	0,79	32,0	15,62	2,12	20,29	52,00	2,30
telesna povreda	1900	8,76	26,6	49,73	0,50		48,95*	
	1910	8,61	30,3	50,29	1,34	7,27	35,82	4,05
	1922	8,50	28,8	56,79	0,88	8,32	29,88	3,14
	1932	8,70	31,8	66,86	0,71	4,18	24,78	2,36
dela protiv polnog morala	1900	0,70	22,9	15,64	3,39		78,72*	
	1910	0,55	25,9	13,20	2,06	20,18	54,47	3,85
	1922	0,57	19,0	10,59	2,87	25,64	53,02	3,69
	1932	0,79	32,0	15,62	2,12	20,29	52,00	2,30

Izvor: Izračunato prema *Compte général* ...

^a Ukupni brojevi krivičnih dela obuhvataju decu ispod osamnaest godina koja se stavlja pod nadzor roditelja ili organa starateljstva ili se šalju u *Colonie pénitentiaire*. Ti su slučajevi izostavljeni iz procenata, koji zbog toga ne daju zbir 100. Pošto francuske statistike od 1900. do 1922. nisu obuhvatale Alzas-Lorenu, podaci za tu pokrajinu su ovde izostavljeni i za 1932. godinu.

* Za 1900. dati su ukupni podaci izricanja kazne zatvora ispod 1 god. — Prim. ured.

Podaci o prevarama za Nemačku (Tabela 17) nude još jedan odličan primer beskorisnosti kaznene politike kao oružja protiv društveno uslovljenih varijacija u stopama kriminaliteta. Dva puta se pokušavalo da se zaustavi stalni rast broja prevara — jednom krajem devetnaestog veka, a drugi put između 1920. i 1924. Ni u jednom od ovih perioda povećana strogost kazni nije imala nikakvog uticaja na kriminalitet, što se jasno vidi iz podataka za naredne godine.

Od posebnog interesa su italijanska iskustva u ovom pogledu, pošto u toj zemlji — za razliku od Engleske, Francuske i Nemačke — nije primenjivana načelna politika ublažavanja kazni nego upravo obratno.

Pregled Tabele 29 s obzirom na pojedina krivična dela pokazuje sledeće:

Obična krađa — Obične krađe su bile u opadanju do 1922, a onda su naglo rasle do 1928, dok je kaznena politika u celom tom periodu bila stalno sve stroža.

Tabela 29.

Stopa kriminaliteta i ishod postupka u Italiji^a

DISTRIBUCIJA KAZNI (%)

delo	god.	broj na 10.000 st.	usl. osuda (% svih)	KAZNA ZATVORA				
				preko 3 g.	6 m. do 3 g.	1 do 6 mes.	do 1 mes.	novč. kaz.
obična krađa	1906	93,34	42,04	0,01	1,00	9,14	89,67	0,18
	1910	66,31	45,09	0,00	1,22	11,10	87,37	0,31
	1922	57,54	34,79	0,04	2,91	18,45	87,35	0,25
	1928	69,69	42,58	0,05	2,93	18,36	87,52	0,14
teška krađa	1906	33,84	36,09	3,23	40,54	51,89	4,25	-
	1910	30,43	42,57	2,25	40,46	54,23	3,06	-
	1922	38,23	33,29	4,15	48,38	45,52	1,95	-
	1928	36,25	37,29	3,40	42,95	50,87	2,78	-
prevara	1906	8,82	19,57	0,73	18,38	45,40	35,49	-
	1910	7,56	24,62	0,31	15,46	45,69	38,54	-
	1922	9,15	16,17	0,88	18,99	43,97	36,16	-
	1928	11,92	15,70	1,97	22,27	44,88	30,88	-
nasilje, otpor vlastima	1906	36,15	22,37	0,15	2,37	31,98	56,88	8,61
	1910	39,44	28,37	0,01	1,35	29,18	59,62	9,82
	1922	31,80	21,73	0,11	3,08	27,72	53,71	15,38
	1928	23,21	30,87	0,04	2,21	28,75	46,28	22,72
teška telesna povreda	1906	22,25	45,71	1,55	34,55	61,36	2,53	-
	1910	22,76	52,98	1,59	34,14	62,37	1,86	-
	1922	12,31	43,05	1,92	38,14	57,99	1,92	-
	1928	12,55	35,91	2,24	46,65	50,19	1,92	-
privatno nasilje i pretnje	1906	22,54	44,15	0,08	2,25	46,73	22,85	28,09
	1910	23,28	55,99	0,06	2,44	52,89	20,54	24,07
	1922	17,41	32,13	0,61	3,61	53,96	21,74	20,07
	1928	13,39	47,52	0,55	4,27	52,80	22,67	19,71
dela protiv polne slobode	1906	2,89	14,15	23,86	60,75	14,56	0,83	-
	1910	3,02	16,57	21,17	60,85	17,15	0,30	-
	1922	1,53	17,72	27,38	56,22	17,25	0,85	-
	1928	2,95	20,97	27,18	54,61	17,97	0,42	-

Izvor: Izračunato prema *Statistica della criminalità*^a Za period posle 1928. nema statističkih podataka o distribuciji kazni

Teška krađa — Od 1906. do 1910, stopa kriminaliteta opada a kazne se ublažavaju, što se vidi po povećanju broja uslovnih osuda i smanjenju broja dužih zatvorskih kazni. 1922. godine se i kod stopa i kod kazni javlja obrnut proces, dok 1928. ima više uslovnih osuda i nešto više kratkih zatvorskih kazni, a stopa blago opada.

Prevara — Od 1906. do 1910, uprkos jasnom trendu ublažavanja kazni, stopa kriminaliteta opada. U narednim godinama javlja se obrnut proces.

Nasilje, otpor i vređanje organa vlasti — Podaci za 1910. pokazuju porast kriminaliteta i ublažavanje kazni. U godinama 1922. i 1928, uprkos prelasku za zatvorskih na novčane kazne i uslovne osude, dolazi do osetnog pada kriminaliteta.

Teška telesna povreda — Podaci za 1922. i 1928. pokazuju upadljiv pad kriminaliteta i zaoštavanje kaznene politike.

Privatno nasilje i pretnje — Opadanje kriminaliteta ide naporedo sa pooštrenim kažnjavanjem, uglavnom u obliku prelaska na duže zatvorske kazne.

Dela protiv polne slobode — Od 1906. do 1910, stopa blago raste, a kaznena politika je promenljiva. Raste broj uslovnih osuda. Kaznena politika je nedosledna sve do 1922, ali stopa kriminaliteta osetno opada. Zatim stopa naglo raste, iako nema nikakvih promena u kaznenoj politici.

Uopšte uzev, italijanski podaci ukazuju na relativno mali značaj novčanih kazni. Vidna je tendencija da se poveća broj dužih i srednjih zatvorskih kazni, dok se primena uslovnih osuda ne proširuje značajnije u odnosu na nivo iz 1910. godine.⁸ U Italiji nema onog trenda ka sve blažim kaznama koji je primetan u drugim zemljama, a pokazuje se pre svega u sklonosti prema novčanim kaznama i uslovnim osudama. Procenat srednjih i dužih zatvorskih kazni raste kao i u drugim zemljama, ali ta pojava u Italiji ima sasvim drukčiji karakter, s obzirom na to da je ne prati i šira primena novčanih kazni i uslovnih osuda, kao što je to slučaj u Engleskoj i Francuskoj. Represivna kaznena politika nije dovela do znatnijeg pada kriminaliteta. Krađe i prevare, na primer, pokazuju tendenciju rasta. Broj teških krađa opada, ali to nije dokaz uspeha represivne politike, s obzirom da je kaznena politika bila blaža upravo u periodu od 1922. do 1928, kada je došlo do smanjenja stope. Krivična dela protiv morala ne pokazuju nikakve pravilnosti. Jedino bi se u kategoriji krivičnih dela protiv telesnog integriteta moglo naći nešto podrške za represivnu politiku, s obzirom da se tu javlja određena podudarnost između pooštrenih kazni i smanjenja kriminaliteta; međutim, i ova se pra-

vilnost gubi kada se analizira brojčano najveća grupa krivičnih dela iz ove kategorije, tj. nasilje, otpor i vređanje organa vlasti, s obzirom da se broj tih dela smanjuje napoređo s izricanjem blažih kazni. Ukratko, relativno stroga kaznena politika ne utiče na kriminalitet ništa više nego relativno blaga kaznena politika.

S ovim u vezi treba upozoriti na najnovije nemačke i italijanske podatke. Oni naizgled pokazuju da u periodu pooštrene kaznene politike dolazi do naglog i permanentnog smanjenja kriminaliteta. Zvanična nemačka statistika daje sledeće stope kriminaliteta na 100.000 punoletnih stanovnika: 1932: 1.125; 1933: 973; 1934: 761; 1936: 737 (najniža stopa od 1880, kada su prvi put objavljene krivične statistike za celu Nemačku). Ovi podaci potiču iz *Statistisches Jahrbuch für das deutsche Reich*. Te brojke ustvari ne svedoče o smanjenju stope kriminaliteta, a time posredno i o uspešnosti represivne politike, pošto ne uzimaju u obzir amnestije koje su od 1933. sve učestalije za sve vrste sitnih prestupnika, kao i za pristalice režima, bez obzira na težinu izvršenog krivičnog dela. Pošto se, na osnovu dekreta o amnestiji, svi tekući postupci obustavljaju, statistike ne daju tačnu sliku kretanja kriminaliteta. Ozbiljnost ovog propusta se može videti iz sledećih podataka. Ukupan broj lica osuđenih za krivična dela na osnovu *Reichsgesetze* u 1933. godini iznosio je 383.315. Zahvaljujući zakonu o amnestiji od 23. aprila 1936. (*RG. Bl. I, 378*), obustavljeni su postupci za 254.675 lakših krivičnih dela i za 3.532 dela počinjena „u žaru borbe za nacionalsocijalistički pokret“.⁹ Naravno, i da nije bilo zakona o amnestiji, svi ovi postupci ne bi ušli u fazu glavnog pretresa, a još manji broj njih bi se okončao osuđujućom presudom, ali je ipak očigledno da statistika pruža lažnu sliku. Nažalost, nije moguće tačno izračunati odstupanja.

Slično je stanje i u Italiji. Zvanični broj osuđenih lica u proteklih nekoliko godina iznosi: 1931: 281.157; 1932: 273.430; 1933: 209.959; 1934: 250.061; 1935: 252.255 (podaci iz *Annuario statistico* za 1935, str. 275). Nagli pad u 1933. godini predstavlja dovoljan dokaz da je delovanje zakona o amnestiji od 5. novembra 1932. izobličilo stvarnu sliku stope kriminaliteta.

Naše istraživanje tako potvrđuje, i to na jednoj široj osnovi, zaključke do kojih je došao Ferri krajem devetnaestog veka na osnovu italijanskih iskustava,¹⁰ tj. da kaznena politika i njene promene nemaju značajnijeg uticaja na stope kriminaliteta. Promene u kaznenoj praksi ne mogu uticati na delovanje društvenih uzroka kriminaliteta. Kada bi se efekti kaznene politike mogli izdvojiti, tj. kada bi se mogli ispitati u nekom periodu potpune društvene i političke stabilnosti, možda bi se mogla otkriti i neka mera njihovog uticaja.

Ali, već i sama potreba da se oni izdvoje razotkriva društvenu irelevantnost kazni kao činioca koji određuje stopu kriminaliteta.¹¹ Tarde je pokušao da, bar u ograničenom obimu, spasi teoriju o mogućem uticaju kazni na kriminalitet, iako je i sam bio uveren u bitnost društvenih uzroka kriminaliteta. On je povukao razliku između *criminalité de luxe*, čiji su motivi izveštačena žudnja za porocima i lagodnim životom, i manje ili više nužnog kriminaliteta, čiji su motivi glad, osveta i ljubav. On je smatrao da bi se na prvu grupu moglo uticati pojačanom represijom, ali je u pogledu sličnog uspeha kod druge grupe gajio duboku skepsu.¹² Očite su teškoće na koje nailazi ovakav pristup. Razlikovanje između nužnog i luksuznog kriminaliteta nije ništa drugo nego vrednosni sud, koji bi se razlikovao zavisno od profesionalnih stavova sudije, tužioca, branioca i medicinskog veštaka, kao i u zavisnosti od društvenog statusa okrivljenog. Pored toga, razlike se povlače samo između motiva, a ne i između samih krivičnih dela.

Napomene

- 1 *Criminal Statistics, England and Wales 1928*, str. xxx.
- 2 T. Sellin, *Research Memorandum on Crime in the Depression*, Bulletin 27 of the Social Science Research Council (Njujork 1937), str. 71—84.
- 3 *Criminal Statistics, England and Wales 1928*, str. ix-x.
- 4 Sellin, *op. cit.*, str. 74.
- 5 *Criminal Statistics, England and Wales 1934*, str. 101.
- 6 Brojevi su uzeti iz *Annuario statistico*.
- 7 Rabl, *op. cit.*, str. 37—48.
- 8 Uslovnih osuda je 1910. godine bilo 25 procenata, 1931. godine 10,2 procenta, a 1935. godine 13, 9 procenata; v. *Annuario statistico*.
- 9 Ovi brojevi su uzeti iz zvaničnog izveštaja *Zahlenmassige Auswirkung des Strafreihheitsgesetzes vom 23.4.1936*, *Deutsche Justiz*, XCVIII (1936); 1441.
- 10 Ferri, *Criminal Sociology*, str. 220—25.
- 11 F. Schaffstein, „Der Erziehungsgedanke im deutschen Strafvollzug“, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechts-wissenschaft*, LV (1936), 281—82, prečutno usvaja ovaj stav kada kaže da dejstvo blaže kaznene politike ne dovodi do povećanja kriminaliteta, nego da se ti uticaji manifestuju u kasnijim decenijama. Tako se njegova teza svodi na opšte mesto da određeni tip društvenog ili kulturnog procesa predstavlja uzročni činilac u potonjem razvoju. V. i sasvim agnostičan stav u Michael i Adler, *op. cit.*, str. 175; njihovi zaključci se zasnivaju na potpuno nesistematizovanoj građi (str. 180—82).
- 12 G. Tarde, *Penal Philosophy*, prev. R. Howell (Boston 1912), str. 476. Izbor primera kojima on ilustruje svoju tezu veoma je loš.